

УДК 7.031.2 : 39(=161.2) : 008(477)"200/202"
DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/82-1-38>

Мілана ЛЕВАДНА,
orcid.org/0009-0009-5010-7627
аспірантка кафедри образотворчого мистецтва, декоративного мистецтва, реставрації
Харківської державної академії дизайну і мистецтв
(Харків, Україна) milanalevadnaya@gmail.com

ЕТНІЧНІ МОТИВИ В НАІВНОМУ МИСТЕЦТВІ УКРАЇНИ ПЕРШОЇ ЧВЕРТІ ХХІ СТ.

Сучасне українське образотворче мистецтво є багатограним явищем, яке поєднує в собі глибокі етнокультурні традиції з сучасними тенденціями. Особливе місце займає наївне мистецтво, що слугує потужним засобом збереження національної ідентичності. У статті розглядаються етнічні мотиви в наївному мистецтві України, їх вплив на формування культурного простору та роль у збереженні національної спадщини в умовах глобалізації. Аналізуються творчі підходи сучасних українських художників-наївістів, таких як Ірина Максимова, Ніна Мурашкіна, Дзвіня Подляшецька, Ліза Обуховська та Вова Кено, які використовують традиційні символи, орнаменти й фольклорні мотиви, адаптуючи їх до сучасного контексту.

Наївне мистецтво в Україні формувалося у складних історичних умовах, але завдяки його прихильникам та зусиллям митців, таких як Марія Примаченко та інші, воно стало частиною національної культурної спадщини. У статті наголошується на значущості творчості художників-наївістів для збереження автентичності українського мистецтва. Особлива увага приділяється сучасним інтерпретаціям наївного мистецтва, що відображають важливі соціальні проблеми, такі як екологія, гендерна рівність та захист тварин. Дослідження підкреслює синтез традиційного й інноваційного підходів, який формує унікальний мистецький простір в Україні.

Новизною статті є глибокий аналіз творчості нової генерації українських митців, які використовують наївне мистецтво як філософію, що зберігає національну самобутність і водночас реагує на сучасні виклики. Виявлено, що такі роботи є мостом між минулим і сучасністю, допомагаючи зберігати зв'язок із культурними коренями. Автори також акцентують на важливості етнічних мотивів у формуванні позитивного міжнародного іміджу України та ролі наївного мистецтва у консолідації нації.

Ключові слова: образотворче мистецтво, українська культура, етнічні мотиви, національна ідентичність, наївне мистецтво, етнокультура, автентичність, глобалізація, народні традиції, самобутність, інновації в мистецтві.

Milana LEVADNA,
orcid.org/0009-0009-5010-7627
Candidate of Philological Sciences,
Postgraduate student at the Department of Fine Arts, Decorative Arts, and Restoration
Kharkiv State Academy of Design and Arts
(Kharkiv, Ukraine) milanalevadnaya@gmail.com

ETHNIC MOTIFS IN THE NAIVE ART OF UKRAINE IN THE 21ST CENTURY

Contemporary Ukrainian fine art is a multifaceted phenomenon that combines deep ethnocultural traditions with modern trends. A special place is occupied by naïve art, which serves as a powerful tool for preserving national identity. This article examines the ethnic motifs in Ukrainian naïve art, their impact on the formation of the cultural space, and their role in preserving national heritage in the context of globalization. It analyzes the creative approaches of contemporary Ukrainian naïve artists, such as Iryna Maksymova, Nina Murashkina, Dzvinya Podlyashchetska, Liza Obukhivska, and Vova Keno, who incorporate traditional symbols, ornaments, and folklore motifs, adapting them to the modern context.

Naïve art in Ukraine was shaped under challenging historical circumstances, but thanks to its supporters and the efforts of artists like Maria Prymachenko and others, it has become an integral part of the national cultural heritage. The article emphasizes the significance of the works of naïve artists in maintaining the authenticity of Ukrainian art. Particular attention is given to contemporary interpretations of naïve art that reflect important social issues such as ecology, gender equality, and animal protection. The study highlights the synthesis of traditional and innovative approaches that shape a unique artistic space in Ukraine.

The novelty of the article lies in the in-depth analysis of the work of a new generation of Ukrainian artists who use naïve art as a philosophy that preserves national originality while responding to modern challenges. It is revealed that such works serve as a bridge between the past and the present, helping to maintain a connection with cultural roots. The authors also emphasize the importance of ethnic motifs in shaping Ukraine's positive international image and the role of naïve art in national consolidation.

Key words: fine art, Ukrainian culture, ethnic motifs, national identity, naïve art, ethnoculture, authenticity, globalization, folk traditions, originality, innovation in art.

Постановка проблеми. Образотворче мистецтво сучасної України є яскравим і самобутнім явищем, яке поєднує в собі глибокі традиційні елементи культури та сучасні художні тенденції. У XXI столітті ми спостерігаємо підвищений інтерес до етнокультури, що часто називають «етноренесансом». Цей процес супроводжується своєрідною художньою «археологією» – пошуком і відродженням етнічної спадщини на тлі тотальної глобалізації. Етнічні мотиви в сучасному образотворчому мистецтві України знаходять своє відображення в різних жанрах і формах мистецтва. У наївному мистецтві це особливо помітно, адже воно стає потужним засобом збереження й вираження національної ідентичності. Як зазначав В. Щербаківський, мистецтво є найшляхетнішим і найнезалежнішим проявом української народної душі. (Щербаківський, 1995: 288)

Актуальним завданням сьогодення є визначення ролі сучасного наївного мистецтва та етномотивів в процесах національної консолідації й збереженні ідентичності української культури. В умовах глобалізації, яка спричиняє стандартизацію і втрату культурних особливостей, ці фактори набувають особливої значущості. Етнокультурні чинники, закорінені в народних традиціях та самобутньому мистецтві, не лише зберігають національну спадщину, але й сприяють формуванню позитивного іміджу України на міжнародній арені. Сучасне наївне мистецтво, як вираження етнокультури, відіграє ключову роль у підтримці культурної автентичності та слугує засобом самоідентифікації.

Аналіз досліджень. Найвідомішим енциклопедичним джерелом, присвяченим світовому наївному мистецтву, є «World Encyclopedia of Naive Art» («Енциклопедія наївного мистецтва»), підготовлена О. Біхалі-Мерінім і видана у Белграді, Сербія в 1984 році. На Заході чимало художників-наївістів відносили до категорії арт-брутто, тоді як у Радянському Союзі їх не прийнято було називати примітивістами чи «наївними» художниками. У межах соцреалізму ці напрямки зазвичай розглядали як частину народного мистецтва. (Селівачов, 2022: 529)

В Україні витоки наївного мистецтва можна простежити у народній картині «Козак Мамай». Серед прикладів цього напрямку також виділяються сюжетні композиції О. Бахматюка, які зображалися на керамічних кахлях Гуцульщини у середині XIX століття та сприймалися як зразки наївного мистецтва.

Найбільшу колекцію наївного мистецтва в Україні зібрано у Національному центрі народ-

ної культури «Музей Івана Гончара». Також твори цього напрямку, що межують із українським авангардом, знаходилися в приватних колекціях І. Диченка, В. Лободи та інших. Видавництво «Родовід» стало лідером у створенні альбомів, присвячених українському наївізму.

Серед міжнародних інституцій, присвячених наївному мистецтву, варто згадати Музей наївного мистецтва в Загребі, Хорватія (1952 р.), Музей наївного мистецтва А. Жаковського у Ніцці, Франція (1982 р.) та Музей примітивізму М. Фуні в Парижі, Франція (1985 р.). А у 1996 р. музей Ш. Цандера у Берггаймі, Німеччина, зібрав одну з найбільших у світі колекцій творів наївного мистецтва.

Мета даного дослідження полягає у аналізі етнічних мотивів та їх проявів в наївній образотворчості України. Дослідження спрямоване на вивчення того, як наївні художники використовують етнокультурні елементи, такі як народні символи, традиції, орнаменти та фольклорні мотиви, для вираження своєї національної ідентичності. Особливу увагу буде приділено тому, як ці етнічні елементи інтегруються в сучасне наївне мистецтво, зберігаючи при цьому свою автентичність та сприяючи збереженню української культурної спадщини.

Новизною даного дослідження є те, що вперше в українському мистецтвознавстві проаналізовано творчість деяких сучасних наївних художників, таких як Вова Кено, Ірина Максимова, Ніна Мурашкіна, Дзвіня Подляшецька та Ліза Обуховська. Ці митці представляють нове покоління українського наївного мистецтва, яке поєднує традиційні етнічні мотиви з сучасними візуальними підходами. Їх творчість відзначається індивідуальним стилем, новаторським підходом до етнокультурних тем і значним внеском у розвиток національної художньої традиції в умовах сучасної глобалізації.

Виклад основного матеріалу. За радянських часів доля наїву в Україні була непростюю. Наївне мистецтво, як і народне, не вписувалося в рамки офіційної ідеології соціалістичного реалізму, яка вимагала чіткої прив'язки до політичної доктрини та оспівування «героїки праці». Лише завдяки ентузіазму окремих мистецтвознавців, музейників та колекціонерів, які бачили у наїві не лише народну самобутність, а й прояв універсальної художньої цінності були збережені збірки наївного та народного мистецтва XIX-XX ст.

Проте саме в цей період сформувалася ціла плеяда митців-наївістів, творчість яких, хоча й не завжди отримувала визнання за життя, мала вели-

чезне значення для культури України. Їхній стиль вирізнявся щирістю, яскравими кольорами, символізмом і глибокою емоційністю. Серед знакових імен можна згадати Марію Примаченко, яка стала відомою своїми фантастичними казковими персонажами. Її роботи, насичені яскравими фарбами та грайливими формами, несуть у собі дух українських народних оповідей та легенд. Вона брала елементи українського фольклору, міфології та народної творчості, трансформуючи їх у сучасний контекст.

Та крім неї до розвитку цього напрямку долучились Ганна Готвянська, Григорій Ксьонз, Дмитро Перепелиця, Поліна Райко, Анастасія Рак, Станіслав Старцевич – люди, що у своїх творах демонстрували нове бачення всесвіту.

Художники Ніно Чакветадзе та Наталія Гончарова також зробили свій внесок у розвиток цього стилю. Їхні твори часто переплітають у собі традиції національного мистецтва з елементами наївності, створюючи унікальний синтез.

Один із найвидатніших представників наївного мистецтва – Ніко Піросмані. Грузинський художник, відомий також як Піросмані, прожив своє життя наприкінці ХІХ – початку ХХ століття і залишив після себе невимовну наївну спадщину. Він часто зображував повсякденне життя, традиції та багатство грузинської природи. Його картини, наповнені яскравими кольорами та простими, але глибокими сюжетами, уособлюють ідею мистецтва, доступного кожному. Творчість Ніко Піросмані вплинула на розвиток наївного мистецтва, як у його рідній Грузії, так і у світовому контексті. Його підхід до художньої творчості, вільний від конвенцій, надихає художників та поціновувачів мистецтва по всьому світу. Ніко Піросмані став символом того, що мистецтво може бути дароване світу із найпростіших умов. Його твори несуть у собі енергію та чистоту, що робить його справжнім героєм в історії наївного мистецтва.

До виникнення наївного мистецтва в Європі, риси цього стилю можна було помітити у роботах таких художників, як Едуард Мане. Наприкінці ХІХ століття його картини, зокрема «Сніданок на траві» і «Олімпія», спричинили хвилю критики, але водночас окреслили ключові характеристики наївного мистецтва – сміливість у виборі сюжетів і відхід від традиційних канонів. Термін «наївне мистецтво» набув популярності завдяки французькому живописцю Анрі Руссо. Не маючи академічної освіти, він створював унікальні полотна, багаті на деталізацію та фантастичні образи. Його роботи демонстрували відмову від усталених художніх норм і привернули увагу авангардних

митців, які підтримали його стиль. (Селівачов, 1996: 525-535).

Сьогодні під наївним мистецтвом дослідники та колекціонери часто мають на увазі мистецький напрям, у якому працюють самоуки або художники без спеціальної освіти. Відстороненість від академічних норм і умовностей дозволяє таким митцям створювати роботи особливої широти та безпосередності. Метафорична назва «чисте мистецтво», яку використав Петро Гончар, підкреслює незаангажованість цих творів, їхню свободу від технічних обмежень і, що важливо, відсутність прагнення до комерційного успіху. Наївне мистецтво часто включає широкую палітру термінів, таких як примітив, ар брют (від фр. «сире» або «необроблене мистецтво»), народна картинка, самодіяльне (аматорське) мистецтво та кіч. Ці терміни описують різні аспекти творчості, що походить з народних, спонтанних і глибоко особистих художніх проявів, нерідко корінних в етнічних традиціях. Твори наїву виділяються своєю простотою форм та ліній для передачі складних сенсів. Палітра картин яскрава та насичена, адже твори часто сповнені радості, надії та захоплення, що робить цей стиль особливо привабливим. Художники створюють простір та композицію, ґрунтуючись на своєму внутрішньому сприйнятті, а не на академічних нормах та правилах перспективи.

Сучасні молоді українські художники починають усвідомлено використовувати наївні прийоми у своїх роботах, граючи з ідеєю примітивізму та дитячості як засобом самовираження. Для них – наївне мистецтво стає вже не стилем, а філософією життя і способом бачення світу. Більшість митців не обмежуються лише традиційними мотивами, вони також успішно адаптують своє мистецтво до сучасного контексту. Сучасна українська художниця Ірина Максимова відрізняється саме таким поєднанням в своїх творах етнічних мотивів з відображенням нагальних соціальних проблем. Картини Ірини наповнені глибоким особистим відношенням до таких тем, як захист тварин, екологія, гендерна рівність та права жінок (Рис. 1). Вона черпає натхнення у традиційних орнаментах, вишивці, казках та легендах.

Її композиції часто включають народні символічні образи, такі як, птахи, квіти, народні персонажі та міфічні істоти, що асоціюються з українською культурою. Водночас вона додає сучасного контексту, використовуючи ці символи для розкриття глибших суспільних ідей.

Однією з головних тем творчості Максимової є захист тварин. У своїх роботах вона акцентує увагу на важливості гуманного ставлення до

Рис. 1. Ірина Максимова, «Одісея», 2023 р.

братів наших менших, зображаючи їх як частину гармонійного світу, який потребує захисту. Її картини – це своєрідні заклики до людяності, емпатії та відповідальності. Часто художниця використовує образи домашніх тварин, таких як коти чи собаки, інтегруючи їх у традиційні українські пейзажі або фантастичні сюжети. Також поширеним тваринним образом картин є кінь, який відіграє важливу роль в українських традиціях та фольклорі. Цей образ уособлює силу, свободу, енергію, вірність і тісний зв'язок людини з природою. Гендерна рівність – ще одна тема, яка займає важливе місце в творчості Ірини. Через образи сильних, незалежних жінок вона розповідає історії боротьби за самореалізацію та права. Її героїні з вінками, коралями та вишиванками переважно оголені, що є метафорою вразливості, відкритості та щирості. Зображаючи недосконалості тіла, такі як неголені ноги або непропорційні частини тіла, мисткиня закликає до позитивної тілесності і до боротьби з дискримінацією за зовнішністю. Максимова уникає стереотипів, пропонує нове бачення жіночої сили через образи, сповнені природності, краси та рішучості. Творчість Ірини Максимової – це дзеркало сучасного суспільства, у якому переплітаються минуле і сьогодення, національні традиції та універсальні ідеали. Її роботи – не лише мистецтво, а й соціальне висловлювання, що надихає до змін. Ірина Максимова займає особливе місце в українському мистецтві, демонструючи, як наїв може бути потужним інструментом для висвітлення сучасних викликів. Її роботи не лише зберігають національну самобутність, а й нагадують про глобальні цінності – турботу, рівність, любов до природи та взаємо-

повагу. Вона вміє залучити глядача до діалогу, розповідаючи складні історії простою, доступною та глибоко емоційною мовою.

Розкриваючи тему фімінності в наївному мистецтві, хочеться згадати про Ніну Мурашкіну – відому українську художницю, яка не боїться у своїх творах досліджувати також теми бажання, любові, розчарування та сексуальних потягів (Рис. 2).

Рис. 2. Ніна Мурашкіна, «Загублена дівчина», 2022 р.

Сьогодні найбільш популярними роботами художниці є вази, які поєднують в собі живопис і скульптуру, а також сучасні інтелектуальні роздуми на основі здобутків світової літератури. Вази Ніни Мурашкіної є своєрідним переосмисленням і продовженням традицій українського декоративного мистецтва в умовах сучасного арт-простору. Їх можна порівняти зі старовинними українськими вазами завдяки яскравим орнаментам, які часто нагадують традиційні візерунки, характерні для української кераміки, зокрема петриківського розпису. Це проявляється у використанні квіткових і геометричних мотивів, стилізованих у сучасній манері. Як і народний оздоблювальний розпис минулих століть, мистецтво мисткині несе у собі символізм, пов'язаний із природою, родючістю чи духовним світом.

На картинах Ніни, що можуть як досягати 5 метрів, так і мати вид графічного начерку, спрощені та умовні форми зображуваних образів перегукуються з українським декоративним мистецтвом, де символічні форми переважають над реалістичністю. Мурашкіна зосереджує увагу на

людських емоціях, які передає через прості, але виразні фігури та яскраві кольорові рішення. Це підсилює естетику наїву, зберігаючи зв'язок із традиційною українською палітрою.

Неправильність і подібність до дитячих малюнків є центральними рисами сучасного наївного живопису, які надають йому автентичності. Порушення пропорцій, перспективи та академічних правил стали не недоліком, а творчим інструментом ще однієї української художниці Дзвіні Подляшецької (Рис. 3). Такі «помилки», простота ліній, яскраві кольори та умовність форм підкреслили індивідуальність мисткині українського наїву.

Оскільки розвиток наївного мистецтва тісно пов'язаний із народною культурою, то сучасне українське наївне мистецтво продовжує транслювати глибоке занурення в традиційні етнічні мотиви. Декоративно-прикладне мистецтво формує особливу естетику, тому наївне мистецтво не існує окремо від народних ремесел. Техніки та стилістика, притаманні петриківському розпису, писанкарству, кераміці, вплинули на творчість багатьох наївних художників.

Рис. 3. Дзвіня Підляшецька, «Хаос навколо нас», 2022

Наприклад, творчість Лізи Обуховської вирізняється глибоким зв'язком із килимарством та народним ткацтвом. Як мисткиня, Ліза не обмежується живописом, пробує різні матеріали, створює скульптури маленької форми та невеликі барельєфи. Примітною особливістю її робіт є використання текстилю, який вона гармонійно поєднує з полотном, досягаючи відчуття текстур-

ності, м'якості та об'ємності, властивих народним килимам (Рис. 4).

Рис. 4. Ліза Обуховська «Сама собі ціль», 2023 р.

Подібно до українських килимів, роботи Обуховської характеризуються насиченими візерунками та геометричними композиціями. Її полотна заповнені симетричними або ритмічно повторюваними елементами, що нагадують декоративні мотиви, створені народними майстрами.

Роботи мисткині вирізняються унікальним трактуванням образу жінки, яку художниця зображає як надлюдину – могутню, чуттєву та величну. Цей образ підкреслюється домінуванням рожевих кольорів, що додають її картинам ніжності, водночас символізуючи силу та емоційність. Таким чином, роботи Лізи Обуховської є вдалим прикладом того, як традиційне народне мистецтво може надихати сучасних художників, залишаючись актуальним і затребуваним у глобальному мистецькому просторі.

Протилежним напрямом до наївного живопису є академічний, проте їх поєднання відкриває нові горизонти у сучасному мистецтві. Наїв, із його спрощеними формами, щирістю й умовністю, чудово доповнює академічну точність, де переважають технічна майстерність і деталізованість.

Такий синтез як унікальний художній ефект використовує сучасний український художник Вова Кено. У його картинах відчувається баланс між професійною майстерністю й щирістю дитячого погляду на світ. Одну частину зображення митець виконує з ретельною анатомічною точністю, демонструючи його академічні знання, а

Рис. 5. Вова Кено, «Пес та власник», 2023 р.

іншу – вільно стилізує в дусі наївного живопису, із спрощеними формами та умовною композицією. Такий контраст створює особливу динаміку: реалістичні деталі підкреслюють матеріальність і об'єктивність образу, тоді як елементи наїву додають глибини, емоційності й суб'єктивного сприйняття.

Отже, працюючи з наївом, сучасні українські митці активно експериментують з кольорами, формами та композиціями, розмиваючи межі традиційних художніх засобів. Вони інтегрують новітні технології, створюючи унікальні візуальні ефекти. Тож цей напрям не тільки зберігає популярність, але й адаптується до нових реалій, набуваючи сучасних форм та контекстів. Сучасні наївні художники часто звертаються до абстракції і сюрреалізму, створюючи фантастичні світи, які додають їхній творчості нових шарів глибини та таємничості. Водночас, таке мистецтво активно реагує на соціокультурні зміни: художники підіймають важливі теми, такі як екологія, соціальна справедливість та технічний прогрес, при цьому надаючи їм унікальну наївну інтерпретацію.

Наївне мистецтво, попри свою простоту і безпосередність, що здається, надає глибокий вплив на сучасне мистецтво і продовжує еволюціонувати. Одним із важливих аспектів впливу наївного мистецтва є його інклюзивність та доступ-

ність для широкої аудиторії. На відміну від деяких абстрактних та складних форм мистецтва, наївне мистецтво часто зрозуміле та доступне навіть нефакхівцям. Це робить його популярним серед різноманітних глядачів та учасників мистецького процесу. Межа між професійним і непрофесійним мистецтвом у наш час поступово стирається. Тепер відсутність фахової освіти не є визначальною для майбутньої кар'єри митця, а роботи самоуків усе частіше експонуються на виставках і біенале.

Висновки. Сучасне українське наївне мистецтво є важливим і самобутнім напрямком, що активно інтегрує етнокультурні елементи та сучасні художні концепти. Під впливом глобалізаційних процесів та актуальних соціальних тем, таких як гендерна рівність, захист тварин і екологічні проблеми, українські митці наївного мистецтва переносять традиційні мотиви в нові контексти, зберігаючи свою національну ідентичність і водночас реагуючи на сучасні виклики. Творчість таких художників, як Ірина Максимова, Ніна Мурашкіна, Дзвіня Подляшецька та Ліза Обуховська, демонструє не тільки повернення до народних традицій, але й їх адаптацію під сучасні соціокультурні запити. Вони створюють мистецтво, яке поєднує глибоку емоційність та універсальні цінності, забезпечуючи таким чином збереження і розвиток національної спадщини в умовах глобалізованого світу. У цьому контексті наївне мистецтво не лише зберігає свою автентичність, а й стає потужним засобом для вираження соціальних і культурних ідей, сприяючи національній консолідації та міжнародній культурній представленості України. Сучасна наївна творчість також часто пов'язана з етнічними та народними мотивами, що додає їй роботу глибину і культурну значущість. Вона часто черпає натхнення з традиційних ремесел, фольклору, символіки та образів, притаманних різним народам. Це дозволяє художникам втілювати в своїх роботах автентичні елементи культурної спадщини, одночасно привертаючи увагу до сучасних проблем. Цей поєднаний підхід до традицій і інновацій дає наївному мистецтву особливу естетику, яка стає мостом між минулим і теперішнім, зберігаючи зв'язок із коренями та культурними цінностями.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Щербаківський В. М. Українське мистецтво. Вибрані неопубліковані праці. К. Либідь. Київ. 1995. С. 288, 102-103.
2. KyivGallery, Наївне мистецтво – глибоке розуміння та свідомий вибір у світі сучасного мистецтва. Веб-сайт. URL: <https://kyiv.gallery/statii/naivne-mystetstvo-hlyboke-rozuminnia-ta-usvidomlenyi-vybir-u-sviti-suchasnoho-mystetstva> (дата звернення: 20.12.2024).
3. Ляхач Л., Гончар П. Чисте мистецтво. Малий каталог митців. Видавництво Родовід. Київ. 2017.

4. Попова К. Art Department. Залаштунки сучасного мистецтва в діалозі з Іриною Максимовою. Веб-сайт. URL: <https://harpersbazaar.com.ua/lifestyle/interview/art-department-zalashstunkey-suchasnoho-mystetstva-v-dialozi-z-irynoyu-maksymovoyu/> (дата звернення: 20.12.2024).
5. Міронова Т. Магічний фемінізм Ніни Мурашкіної. Веб-сайт. URL: <https://marbeks.com/magichnyj-feminizm-niny-murashkinoyi/> (дата звернення: 20.12.2024).
6. Попова К, Art Department. Залаштунки сучасного мистецтва в діалозі з Дзвінею Подляшецькою. Веб-сайт. URL: <https://harpersbazaar.com.ua/lifestyle/interview/art-department-zalashstunkey-suchasnoho-mystetstva-v-dialozi-z-podlyashetskoju-dzvineyu/> (дата звернення: 20.12.2024).
7. Попова К. Art Department. Залаштунки сучасного мистецтва в діалозі з Лізою Обуховською. Веб-сайт. URL: <https://harpersbazaar.com.ua/lifestyle/interview/art-department-zalashstunkey-suchasnoho-mystetstva-v-dialozi-z-lizoyu-obukhovskoyu/> (дата звернення: 20.12.2024).
8. Попова К, Art Department. Залаштунки сучасного мистецтва в діалозі з Вовою Кено. Веб-сайт. URL: <https://harpersbazaar.com.ua/lifestyle/interview/art-department-zalashstunkey-suchasnoho-mystetstva-v-dialozi-z-vovoyu-keno/> (дата звернення: 20.12.2024).
9. Відп. Ред. Селівачов М. Українська народна творчість у поняттях міжнародної термінології (примітив, фольклор, аматорство, наїв, кітч...). Родовід. Київ. 1996. С. 527-529
10. Селівачов М. «Наївне мистецтво»: становлення поняття, різновиди та різні назви явища. Народознавчі зошити № 3. 2022. С. 525-535.

REFERENCES

1. Shcherbakivskiy, V. M. (1995). *Ukrainske mystetstvo. Vybrani neopublikovani pratsi*. [Ukrainian Art. Selected Unpublished Works]. (pp. 288, 102-103). Kyiv: Lybid. [in Ukrainian].
2. KyivGallery. *Naivne mystetstvo – hlyboke rozuminnia ta svidomyi vybir u sviti suchasnoho mystetstva*. [Naïve Art – Profound Understanding and Conscious Choice in the World of Contemporary Art]. Retrieved from <https://kyiv.gallery/statii/naivne-mystetstvo-hlyboke-rozuminnia-ta-usvidomleniyi-vybir-u-sviti-suchasnoho-mystetstva> [in Ukrainian].
3. Lykhach, L., Honchar P. (2017) *Chyste mystetstvo. Malyi katalog myttsiv*. [Pure Art. A Small Catalog of Artists]. Kyiv: Rodovid. [in Ukrainian].
4. Popova K. *Zalashstunkey suchasnoho mystetstva v dialozi z Irynoi Maksymovoiu*. [Behind the Scenes of Contemporary Art in Dialogue with Iryna Maksymova]. Art Department. Retrieved from <https://harpersbazaar.com.ua/lifestyle/interview/art-department-zalashstunkey-suchasnoho-mystetstva-v-dialozi-z-irynoyu-maksymovoyu/> [in Ukrainian].
5. Mironova T. (2024) *Mahichniy feminizm Niny Murashkinoi*. [The Magical Feminism of Nina Murashkina]. Retrieved from <https://marbeks.com/magichnyj-feminizm-niny-murashkinoyi/> [in Ukrainian].
6. Popova, K. *Zalashstunkey suchasnoho mystetstva v dialozi z Dzvineiu Podliashetskoiu*. [Behind the Scenes of Contemporary Art in Dialogue with Dzvinia Podlyashetska]. Art Department. Retrieved from <https://harpersbazaar.com.ua/lifestyle/interview/art-department-zalashstunkey-suchasnoho-mystetstva-v-dialozi-z-podlyashetskoju-dzvineyu/> [in Ukrainian].
7. Popova K. *Zalashstunkey suchasnoho mystetstva v dialozi z Lizoiu Obukhovskoiu*. [Behind the Scenes of Contemporary Art in Dialogue with Liza Obukhivska]. Art Department. Retrieved from: <https://harpersbazaar.com.ua/lifestyle/interview/art-department-zalashstunkey-suchasnoho-mystetstva-v-dialozi-z-lizoyu-obukhovskoyu/> [in Ukrainian].
8. Popova K. *Zalashstunkey suchasnoho mystetstva v dialozi z Vovoiu Keno*. [Behind the Scenes of Contemporary Art in Dialogue with Vova Keno]. Art Department. Retrieved from: <https://harpersbazaar.com.ua/lifestyle/interview/art-department-zalashstunkey-suchasnoho-mystetstva-v-dialozi-z-vovoyu-keno/> [in Ukrainian].
9. Selivachov M. (1996) *Ukrainska narodna tvorchist u poniattiakh mizhnarodnoi terminolohii (prymityv, folklor, amatorstvo, naiv, kitsch...)*. [Ukrainian Folk Art in the Terms of International Terminology (Primitive, Folklore, Amateur Art, Naïve, Kitsch...)]. (pp. 528-529). Kyiv: Rodovid. [in Ukrainian].
10. Selivachov M. (2022) «Naivne mystetstvo»: stanovlennia poniattia, riznovydy ta rizni nazvy yavyshcha. [“Naïve Art”: Formation of the Concept, Variations, and Different Names of the Phenomenon.] *Ethnographic Notebooks № 3*. (pp. 525–535) [in Ukrainian].